

א' ב' עניינים נחוצים

צריך כל אדם ללמוד הלכות בכל יום כדי שהלימוד יביאנו לידי מעשה... אך שיזהר ללמוד בכל יום... ואף שכל ד' חלקי שו"ע הם נצרכים למעשה מ"מ חלק זה הוא מוקדם לכל כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו. והיה מן הראוי שקודם כל הלימודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה, כדי לידע את הדרך אשר ילך בה. (מהקדמת מרנא ה'חפץ חיים' למשנה ברורה)

ממורינו הגר"י טשזנר שליט"א דומ"צ ק"ק אופקים

פרשת בהעלותך תשפ"ב

קריאת שטרי הדיוטות

ויש שהתירו. ובשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הביא: שאם הקורא יודע מי הרב שבתמונה גם בלי לקרוא, מותר לו לקרוא את הכתב בשבת, ואם אינו יודע מי הרב שבתמונה, אסור לו לקרוא את הכתב שתחת התמונה. והוסיף עוד, שאם מסתכל בהעברה מותר גם באינו יודע, עכת"ד.

י) לכן בקבוק יין או שתיה המונח על שולחן השבת אסור לקרוא התוית שעליו ככוונה אבל מה שרואה ממילא אין בו איסור. ולראות אם זה כשר ודאי שמוותר (תשובת הגר"ח).

יא) ספרי מתח ועלילה הכשרים, אם הספר מביא לידי תורה ויראת שמים מותר לקרוא, ואם לאו אסור כספרי מלחמות שהשו"ע (סימן ש"ז סט"ז) אסר.

ידעת הגר"ק (שם) שספרי מתח ועלילה אסור לקראם בשבת, אבל א"צ למחות בקורא. אמנם הדבר תלוי במי הקורא, שבבנות אין למחות אבל בבן תורה ודאי שיש למחות.

יב) עלון של דברי תורה על פרשת השבוע שמחלקים בבתי כנסיות בשבת, וכתוב בתחתית העלון מודעה מסחרית, אסור לקרוא בשבת המודעה המסחרית, וטוב שלא ידפיסו (את המודעה המסחרית). [אבל את הדברי תורה שבו מותר לקרוא] (תשובת הגר"ח). ודעת הגר"ק שם: שגם יש למחות במי שקורא את ההודעה בשבת.

יג) מצוי שכתוב בתחילת ספר קודש מודעה שהספר יצא לאור על ידי תרומה של נדיב פלוני לעילוי נשמת פלוני וכדו'. מותר לקרוא את המודעה בשבת, כי זהו כמו שאומרים נדיב ישר כח (תשובת הגר"ח) [וכמו שהרשב"א כתב בתשובה ח"א סימן תקפ"א] שמדת התורה שהיא כותבת ומפרסמת עושי מצוה וכמש"כ הרמ"א ב"ד סימן רמ"ט].

לדבר האסור בשבת (כגון בריכה, תערוכה וכדומה) מכתבים מסחריים, הוראות להפעלת מכשיר חשמלי וכדומה (שם ס"ב). ואפילו אם אינו נוגע בהם (כי הם מוקצה), בכל זאת אף העיון בהם (בלא אמירה בפה) אסור בשבת.

ו) ועוד החמירו חז"ל בזה, וגזרו שלא לקרוא אפילו דברים שאינם שטרי הדיוטות מצד עצמם, אלא כיון שהם דומים לשטרי הדיוטות, אסרו את הקריאה גם בהם. לכן איתא בשו"ע שם, שאף אגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם בשבת, וכתב המ"ב משום דמיחלף בשטרי הדיוטות.

ז) וכן כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני, אסור לקרות בו בשבת (שם סעיף ט"ו), גזירה שמה יקרא בשטרי הדיוטות (מ"ב שם).

ונביא כאן כמה תשובות מתוך ספר מנוחה שלמה ח"ג (לידידינו הרב שלמה כהן זצ"ל מתפרח) ששאל למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ולמרן הגר"נ קרליץ זצ"ל.

ח) האיסור דקריאת שטרי הדיוטות הוא דוקא כשמתכוון ורוצה לקרוא אבל כשרואה לפניו שטרי הדיוטות ורואה בראיה בעלמא מותר. לכן כשאדם הולך ורואה מודעה לפניו, אם לא מתעכב לקרוא מותר, שבגמרא כתוב שאסור לקרות, משמע דוקא כשמתכוון לקרוא (תשובת הגר"ח). והובא שם שגם דעת הגר"ק דבלא כוונה לקרוא אלא רק רואה לפניו דבר שאסור לקרוא אלא שרואה ממילא הכתב אין בזה איסור.

ט) לקרוא הכתב שתחת תמונות של רבנים, הביא שם (סימן ג') דעת פוסקי זמנינו בזה, שיש שאסרו

א) איתא בשו"ע (סימן ש"ז ס"ג) שגזרו חז"ל שאסור לקרוא בשבת וי"ט בשטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ומקח וממכר וכדו' (וראה להלן סעיפים ד-ה).

ב) הטעם לזה, לדעת הרמב"ם שמה ימחוק, ולדעת הרא"ש שאיסור הוא משום ממצוא חפצך.

ונ"מ ביניהם, שלדעת הרא"ש מותר לקרוא רשימות של חפצי שמים אבל לדעת הרמב"ם גם אלו אסורים.

ג) אפי' לעיין בהם בלא קריאה בפה, אסור (שו"ע שם). דא"א כשמעיין שלא ישא ויתן בעניני השטרות לבוש, הובא במ"ב שם ס"ק נ"ג).

ד) לכן אסור לקרוא או אפילו לעיין בשבת וי"ט בכל מיני שטרי חוב, כולל שטרי משכנתא, הוראות קבע וכי"ב, חשבונות חשמל, מים, טלפון, מיסים, חשבונות בנק והודעות בנקאיות, חשבונות וקבלות, רשימת מחירים (מחירון) וכדו'.

ובכלל שטרי מקח וממכר, חוזה מכירה, חוזה שכירות, כתב אחריות, המחאות בנק לסוגיהם, וכן מיני מודעות פרסומת העוסקות במקח וממכר (ספר שטרי הדיוטות לידידינו מפה קהילתנו, הרב יעקב פיישר שליט"א, פרק א' הערה א').

ה) וכן כל השטרות העוסקים בחפצים האסורים לעשותם בשבת בכלל שטרי הדיוטות הם, ואסור לקרותם בשבת. וכגון לוח זמנים של נסיעות, לוח זמנים של פתיחת חנות ומשרד, פתק סידורים שיש בו דברים האסורים בשבת (כגון לנסוע, לקנות וכו'), תכנית מהנדס, חוברות גזרות לתפירה, הוראות ועצות לעבודות בית (כגון כיצד לעשות נקיון, כביסה וכו') ויזה, מפת דרכים, כרטיסי הגרלה, כרטיסי נסיעה, כרטיסי כניסה

יד) וכמו כן מותר לקרוא בשבת את שמות התורמים הרשומים על הפרוכת או על בנין בית הכנסת וכדו'.

ודעת הגר"ק דשמות התורמים שעל הפרוכת, לרמב"ם אסור לקרוא, ולתוס' מותר, ע"כ. ולכן עדיף שלא לקרוא אבל המיקל יש לו על מי לסמוך.

טו) **הזמנה** לבר מצוה או חתונה, יתכן שנחשב לדבר מצוה, שלא תהיה קפידיא ומחלוקת, ומותר לקרוא בשבת.

ודעת הגר"ק שהזמנה לבר מצוה וחתונה, לרמב"ם אסור לקרוא, ולתוס' מותר (ודינה כנ"ל).

טז) **לקחא** שם הרחוב, לצורך שבת יש להקל בהרהור (תשובת הגר"ק).

יז) **אגרת** שהגיעה אליו בשבת (כגון ע"י גוי) או שהגיע סמוך לשבת ולא הספיק לעיין בו, ואינו יודע מה שכתוב בה התיר השו"ע (שם סי"ד) לקרות בה, ובלבד שלא יקרא בפיו אלא יעיין בה, כי שמא יש בה דבר דחוף שהוא צורך הגוף. ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממונו (מ"ב שם). ואם האגרת הגיע כבר לפני שבת, או אם כבר קראו אותה פעם אחת בשבת, אסור לקרותה (פעם נוספת) בשבת (דע"ת שם מהב"י).

יח) **דעת רבים** מפוסקי זמנינו שהיתר זה אינו קיים בזמנינו, כי אם הדבר דחוף לא היו שולחים לו מכתב, כיון שלוקח זמן עד שמגיע בדואר, אלא היו מתקשרים אליו כבר בע"ש בטלפון או שולחים לו הודעה מיידית בפקס או באופן אחר.

אמנם בתשובת הגר"ח בספר מנוחה שלמה (סימן ג') הובא שגם כיום היתר זה נשאר במקומו.

ולמעשה, ראוי להחמיר ולא לקרוא ואפילו לא לעיין בו בשבת, אבל מי שאין לו מנוחת הנפש בלי לעיין במכתב, יש לו על מי לסמוך.

יט) **הרמ"א** שם (סימן ש"ז סעיף ט"ז) כתב: הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספורי מלחמות, היינו דוקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. וביאר המ"ב שם: הדלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת, ע"כ.

וכתבו פוסקי זמנינו שיושבי ארץ ישראל, שבלא"ה מכירים את השפה, היתר זה לא קיים בזמנינו. כמו שהביא בספר איל משולש (שטרי הדיוטות פ"ז הערה קל"ט) בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל, דכיון שרגילים בלשון זה אין הקריאה בזה מוסיפה לימוד בלשון הקודש, עכ"ל. ואף לדיירי חו"ל, בד"כ כיום אין כותבים בלשון

הקודש ממש, אלא בשפה המדוברת בא"י כיום שהוא לשה"ק מקולקל עם עירוב מלים רבות זרות. וגם להם לא שייך היתר זה בזמנינו. ובלא"ה הרי המ"ב שם הביא שרבים מהאחרונים חלקו על היתר זה ושאינן להקל.

כ) **תמונה** בספר קודש להבהרת הענין הנלמד, כמו שיש לפעמים בגמרא או במשניות, כגון במסכת סוכה ובמסכת עירובין, מותר לקרוא הכתב שמתחתיו משום שזהו דבר מצוה. ויש שהתירו מטעם אחר, שהאיסור הוא לקרוא כתב שמבאר את התמונה, אבל בזה התמונה באה לבאר את מה שכתוב, ואינו בכלל הגזירה.

ודעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שחז"ל גזרו על 'שטרי' הדיוטות, אבל דבר הנכתב בפנקס או בספר, אינו 'שטר' ומותר לקרוא בו וע"ע להלן ס"ט).

כא) **זימן** אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם, אסור לקרותו בשבת אפילו אם הוא כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות (שו"ע שם סעיף י"ב).

כב) **וכתב** המ"ב שם, שבגמרא איתא שני טעמים לזה: אחד שמא ימחק מן האורחין ומן המגדים, דהיינו שלפעמים רואה שלא הכין להם כל צרכם ומתחרט שזימן אורחים יותר מן הראוי ומוחק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש, וכן במיני מגדים ג"כ מתנחם לפעמים למעטם. ועוד טעם שמא יבוא לקרות גם בשטרי הדיוטות כנ"ל.

כג) **מה** שנוהגין שהשמש קורא מתוך הכתב לסעודה, יש מחמירים, דנהי דלשמא ימחק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא ומטעם הנ"ל, מ"מ הלא איכא למיגזר משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות. אך כשהסעודה היא של מצוה יש להקל הקריאה לשמש דהוי בכלל חפצי שמים דשרי לדעת הרא"ש שהובאה בשבוע שעבר, וכ"ש דמותר לשמש להכריז כרוז בבהמ"ד מתוך הכתב.

ובשערי תשובה הביא ליישב המנהג להקל לשמש לקרוא מתוך הכתב אפילו לסעודת הרשות, דעל השמש מעיקרא לא גזרו, כדי שלא יטעה ויביא לידי חורבן ותקלה, כעובדא דקמצא ובר קמצא, עכ"ד.

כד) **מעשה** הי' באחד שהיתה לו שמחה משפחתית, ובאו לשבות אצלו בני משפחה וידידים רבים, וסידר לכל אחד אכסניה

במקום אחר בשכונה, וכדי שזיכור היכן כל אחד מתאכסן, הכין רשימה מפורטת של כל מקומות האורחים. והי' צורך גדול לעיין ברשימה ההיא בשבת, ובא לשאול האם מותר לעיין בה, שאם זה אסור, הוא לא ימצא ידיו ורגליו, כי אינו מסוגל לזכור את מקומו של כל אחד ואחד. ולפי הנ"ל אסור לו בעצמו לקרוא את הרשימה בשבת, אבל אפשר להקל לתת לאחר לקראה, וגם אותו האחר לא יקראנה בפה ורק יעיין בה.

כה) **עצה** נוספת היא לכתוב הרשימה בתוך פינקס [ולא על דף] שלדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (לעיל סוף ס"ד) אינו בכלל גזירה זו. ובשעת הדחק אפשר לסמוך על זה.

כו) **מ"מ** נראה שצריך שיהיה כתוב בספר עם כריכה, אבל לא מועיל כשהרשימה היא כמה דפים המחוברים יחד, כי גם שטרי הדיוטות פעמים הם כך. וכמו שמצוי שחותמים חוזה של כמה דפים אצל עורך דין והוא מחבר אותם יחד עם מהדק, וזהו שטרי הדיוטות ממש.

כז) **כמו** כן מצוי בשמחות או כשיש יומיים חג וכדו' שעקרת הבית מכינה רשימה מה הכינה לכל סעודה. גם רשימה כזו אסור לקרוא בשבת או בחג אא"כ באופנים הנ"ל.

כז) **אולם** בספר משנה אחרונה (סי"ב) הביא, לענין אשה שהכינה רשימה מה שתגיש בכל סעודה מסעודת השבת, שכתבו הפוסקים [הגרש"ז א] (בשולחן שלמה הערה ו'), שיתכן שמותר להציץ בה כדי לדעת ולזכור את הסדר, כיון שאחרת לא יהיה לה מנוחת נפש, ונחשב צורך הגוף שכתב המ"ב להלן (ס"ק מ"ד) שמותר. וכן מלצר שצריך לדעת את סדר המנות, מותר לו לעיין ברשימה. ודעת הגר"ק (הובא באיל משולש שטרי הדיוטות פ"ג הערה ל"ה), שיקרא אחר מבני הבית שאין לו רשות למחוק.

כח) **אם** עקרת הבית שואלת בשבת (שכבר א"א לכתבו בפנקס) האם מותר לקרוא רשימה כזו צריך לענות לה לפי הענין.

אמנם אם אינה שואלת, צריך לשקול את הדברים האם כדאי לומר לה שאסור, או שמא עדיף לקיים עצת חז"ל ש"כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע".

כט) **לקרוא** רשימת מראי מקומות שהכין לשיעור תורה, דעת הגר"ש ז"א אויערבאך זצ"ל שמותר (הובא במשנה אחרונה ס"ב).